

79498368-4	11/2021	מקור ראשון - שבת	עמוד 17	1	23.81x31.23
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

רבעולמי

משולחנו של רב בתפוצות

עזרו לאסירי האצ"ל

התוכניות ליישב בה המוני יהודים לא יצאו אל הפועל, אבל בקניה שוכנת עד היום קהילה יהודית קטנה ומגוונת שהיא דוגמה לחיים יהודיים תוססים באפריקה

/ אליהו בירנבוים /

הקהילה היהודית בקניה נולדה בתקופת הקולוניאליזם הבריטי באפריקה. משנת 1880 ועד 1914 התרחש תהליך של כיבוש יבשת אפריקה על ידי מעצמות אירופיות, המוכר בשם "המרוץ אל אפריקה". אימפריות גדולות כמו בריטניה, פורטוגל וצרפת, נכנסו לאזורים נרחבים באפריקה ואסיה. תהליך זה הסתיים רק במחצית השנייה של המאה העשרים, לאחר שקרוב לתשעים אחוזים מהיבשת היו תחת שליטה של מדינות אירופה. ידה הארוכה של האימפריה הבריטית התפשטה על פני מדינות ומושבות רבות בעולם החל מהמאה ה-16 עד תחילת המאה ה-20, וגם קניה הייתה חלק מהאימפריה הבריטית.

בפתח בית הכנסת של הקהילה היהודית בניירובי שוכן כבוד שלט משנת 1920, ועליו התפילה העתיקה הידועה בשם "הנותן תשועה למלכים", שנישאת עד היום בקהילות ישראל בגולה למען מלכי המדינה ומנהיגיה. בין מילותיה העבריות של התפילה משובצים באנגלית שמותיהם של המלך ג'ורג' החמישי, רעייתו המלכה אליזבת, המלכה-האם מרי ובני משפחה אחרים.

קניה נמצאת במזרח אפריקה. היא גובלת בדרום-מזרח באוקיינוס ההודי, בדרום-מערב בטנזניה, במערב באוגנדה, בצפון-מערב בסודאן, בצפון באתיופיה ובמזרח בסומליה. לאורכה עובר הבקע האפריקאי המזרחי, ובו ימות, אגמים ונהרות. קניה מוכרת בזכות נוי פיה היפים, טיולי הספארי וחופיה המרהיבים, אבל פחות מכירים את ההיסטוריה היהודית ואת הקהילה היהודית הקיימת במדינה.

ניקרוקוסמוס יהודי

סיפוריה של הקהילה היהודית בקניה החל לפני יותר ממאה שנים. משלחת יהודית אשר ביקשה לבחון מקרוב את תוכנית אוג'דה, ביקרה במדינה בשנת 1903 והיא הייתה מראשוני המתיישבים היהודים במקום. בשנת

1912 התגוררו בניירובי עשרים משפחות יהודיות אשר הניחו את אבן הפינה לבית הכנסת הראשון של הקהילה. בשנת 1945 מנתה הקהילה 150 משפחות. פליטים יהודים הגיעו מאירופה במהלך המלחמה ולאחריה, והקהילה היהודית הלכה והתרחבה. לאחר השואה גרו בקניה כ-1,200 יהודים. בשנת 1955 נחנך בית הכנסת החדש, הקיים עד היום, והתגוררו כמאתיים משפחות בעיר. כיום חיים בקניה כ-500 יהודים, רובם ככולם בניירובי. היהודים בקניה היו תמיד מועטים אבל משמעותיים מאוד בפיתוח המדינה.

הקהילה היהודית של קניה ייחודית בכך שהיא מורכבת מיהודים מכל קצוות העולם: ספרדים ואשכנזים, וממדינות מגוונות ובהן רוסיה, לטביה, ליטא, פולין, רומניה, גרמניה, אנגליה, ארה"ב, קנדה, ישראל, תימן, עיראק, הודו, מרוקו, דרום אפריקה, לצד חברי קהילה מקומיים שנולדו בקניה. בעבר גרו יהודים גרו גם בעיר מומבסה וגם בנאקורו, אך כיום בתי הכנסת בערים אלו סגורים ונשאר בית כנסת פעיל רק בניירובי. בשנת 1947 גירשו הבריטים מארץ ישראל מאות מחברי מחתרות אצ"ל ולח"י למחנה מאסר בגילגיל בקניה, ובני הקהילה פעלו כדי להקל עליהם את תנאי המאסר.

בניין הקהילה היהודית בניירובי נבנה בימי הקולוני-

בית הכנסת בניירובי

ניאליזם הבריטי ומלמד על ימי המפוארים של הקהילה. מתחם הקהילה במרכז העיר מכיל בית כנסת, מקווה, מש"רדי הקהילה, אולם שמחות, ספרייה וכיתות בית הספר. הקהילה היא סמל ודוגמה לקהילה קטנה שהיא מוקד לחיים יהודיים תוססים באפריקה.

התפילה בליל שבת בבית הכנסת של הקהילה בניירובי הייתה עבורי חוויה מיוחדת. ציבור המתפללים היה מגוון וצבעוני, והוא ייצג את המיקרוקוסמוס של העולם היהודי. בין המתפללים היו אישה אמריקאית בת שבעים, צאצאית למשפחה של חסידי בעלז אשר גרה באפריקה שלושים שנה כדי לעזור לחברה המקומית ולעסוק בתיקון עולם; יהודי מרוקאי שנולד בעיר מקנס במרוקו, עלה לארץ בהיותו נער וכעת מתגורר בקניה לרגל עסקיו; בחור ישראלי ששירת בסירת ומשפחתו עלתה לארץ מקוצ'ין; מהנדס תוכנה שהוא בן נח באמונתו; כמה קנייתים מקומיים שעברו גיור אורתודוקסי; שני תיירים ישראלים; נשיא הקהילה, שהוא הרופא החשוב והמפורסם ביותר במדינה, אשר נולד בשיקגו ולמד בתלמוד תורה וכיום הוא יהודי גאה בקניה.

ללא אפליה ואנטישמיות

פרשה לא מוכרת בהיסטוריה היהודית של מזרח אפריקה היא הניסיון להקים מושבה חקלאית יהודית בקניה.

בשנת 1938 יזמו החברה היהודית להתיישבות (יק"א), יחד עם הקהילה היהודית בקניה, מפעל התיישבות יהודית חקלאית של אלפי יהודים בה-וות בקניה. המטרה הייתה להציל יהודים מגלגלי המפלגה הנאצית בגרמניה. התוכנית לא הוצגה במטרה להציל יהודים, אלא כפרויקט שבא לשרת את הצרכים הבריטיים של פיתוח אפריקה ופיתוח הכלכלה והחקלאות המקומית. שלושים יהודים הובאו מגרמניה כדי לקבל הכשרה בחוות מקומיות ולשמש בסיס להקמת חוות יהודיות, אבל מלחמת העולם השנייה קטעה את מפעל ההתיישבות שלא הצליח להביא אלפי יהודים לאדמת קניה.

למעשה, גם תוכנית אוג'דה המפורסמת קשורה לקניה. כידוע, סביב תוכנית אוג'דה, שהוצעה על ידי שר המושבות הבריטי ג'וזף צ'מברליין להרצל, התנהלו דיונים ומאבקים חריפים בקרב גרס הציוני השישי (1903) והיא נדחתה בקונגרס הציוני השביעי (1905). התוכנית התייחסה לשטח בעמק הריפט, בתחום מערב קניה של היום. מזרח אפריקה לא נחשבה כמתאימה לבית יהודי יותר ממקומות נוספים שהוצעו במאה ה-19 או תחילת המאה העשרים, בהם מדגסקר, ח'לים קים מארגנטינה וצ'ילה, והאי טסמניה שליד החוף הדרומי של אוסטרליה.

סיפורן של הקהילות היהודיות שהגיעו לאפריקה בכלל ולקניה בפרט, הוא סיפור ייחודי. יהודים רגיי-שו בקניה כבני בית. הם יכלו לקיים את אמונתם באופן חופשי במדינה, והיו אסירי תודה לעם הקנייתי שקיבל אותם כאחים ושותפים, ללא כל רגש של אנטישמיות או אפליה. זו הסיבה שבמאה השנים האחרונות, בכל שבת מתפללים בבית הכנסת לשלומם של נשיא קניה והעם הקנייתי. באירועי חגיגות מאה שנה לבית הכנסת הראשון בקניה, כתבו בני הקהילה: "אנחנו בארץ אחרת, ארץ אותה אנו אוהבים כבר מאה שנה ואנו מוקירים תודה שיש לנו ארץ זו. כאן בקניה היפהפייה אנו מרגישים ברכת ה'. כולנו כאן בארץ שהיא ארץ ה', ארץ של טבע ומים, הרים ובקעות, חזיון משובב לב".